

- *Українська державність: історичні ретроспекції, сучасні загрози та виклики (доповідач — академік НАН України В.А. Смолій)*
- *Національне відродження України у повоєнний період (доповідач — член-кореспондент НАН України Г.І. Зеленько)*
- *Про роботу установ Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України, які розташовані у районах проведення активних бойових дій (доповідач — академік НАН України В.П. Семинюженко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

31 серпня 2022 року

Засідання Президії НАН України 31 серпня 2022 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

На початку засідання академік НАН України А.Г. Загородній привітав учасників з минулими святами — Днем Державного прапора України і Днем Незалежності України. Він повідомив, що з нагоди Дня Незалежності України Національну академію наук України було відзначено подякою командування військової частини А4122. Академія завжди підтримувала тісні зв'язки з організаціями оборонно-промислового комплексу держави, приділяла увагу розвитку досліджень з оборонної тематики. З перших днів російської агресії науковці Академії примножили зусилля, спрямовані на допомогу Збройним Силам України актуальними розробками, постачанням сучасних високотехнологічних приладів, волонтерською діяльністю та іншими формами сприяння. Президент НАН України підкреслив, що ця відзнака є свідченням вагомості внеску співробітників Академії у справу захисту суверенітету і незалежності нашої держави.

Академік НАН України А.Г. Загородній привітав також науковців Академії, відзначених нагородами Верховної Ради України за багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм, зміцнення вітчизняного оборонно-промислового комплексу новітніми розробками, а також за впровадження інноваційних технологій у фармакологічну галузь держави. Зокрема, Почесною грамотою Верховної Ради України було нагороджено головного наукового співробітника Фізико-хімічного інституту ім. О.В. Богатського НАН України доктора біологічних наук **Миколу Яковича Головенка**; цінними подарунками Голови Верховної Ради України — директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України академіка НАН України **Вячеслава Васильовича Петрова**, старшого наукового співробітника Національного наукового центру «Харківський фізико-

технічний інститут» **Олександра Вікторовича Рибку**, завідувача відділу Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України доктора технічних наук **Олега Йосиповича Шинського**.

Вручаючи нагороди, президент НАН України зазначив, що пріоритетне місце в діяльності Академії завжди посідало розв'язання найгостріших проблем і викликів, що поставали перед державою і суспільством, і сьогодні науковці НАН України роблять усе можливе, щоб незалежна Україна вистояла в умовах жорстокої воєнної агресії РФ проти нашої держави. Через війну вся українська наука, в тому числі й Академія, зіткнулася з важкими випробуваннями, але навіть у таких надскладних умовах НАН України працює і зберігає свою життєздатність. Зусилля науковців нині переважно зосереджено на дослідженнях, пов'язаних зі зміцненням обороноздатності та безпеки країни, науковим супроводом, пошуком оптимальних рішень з відновлення й розвитку економіки України у воєнний і післявоєнний періоди. «Попри всі лиха і випробування ми продовжуватимемо наполегливо працювати заради країни та її громадян. Академія, як і вся країна, згуртована і твердо вірить у нашу Перемогу, в яку, сподіваюся, ми робимо гідний внесок. Науковці міцно тримають свій фронт», — підкреслив А.Г. Загородній.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, директора Інституту історії України НАН України академіка НАН України **Валерія Андрійовича Смолія** на тему «Українська державність: історичні ретроспекції, сучасні загрози та виклики» (стенограму див. на с. 26).

У доповіді було зазначено, що повномасштабна війна РФ проти України не лише кардинально змінила уявлення про рівень загроз існуванню української державності та українців як нації, а й окреслила комплекс проблем, які надалі стануть об'єктом наукового осмислення та поглиблених фундаментальних і приклад-

Виступ академіка НАН України Валерія Андрійовича Смолія

них досліджень. Російська агресія створює також прямі загрози національному історико-культурному надбанню. Наразі нагальною проблемою є збирання і документування свідчень про російсько-українську війну, які потім становитимуть джерельну базу для створення повної й об'єктивної історичної панорами героїчної боротьби за державу і незалежність.

Фахівці Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України підготували з цієї проблематики дві національні доповіді: «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» і «Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності».

Науковці Інституту історії України НАН України опублікували такі видання, як «Україна. Нариси історії», «Україна крізь віки», «Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи», «Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення». Тривають підготовчі заходи зі створення мультимедійного енциклопедичного ресурсу з історії України, в основу якого покладено «Енциклопедію історії України». Розширено коло профільних довідкових видань, до яких належать, наприклад, «Україна: хронологія розвитку», «Звід пам'яток історії та культури України». Реалізується безпрецедентний за масштабністю проект «Реабілітовані історією».

Виступ члена-кореспондента НАН України Галини Іванівни Зеленько

В Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України опубліковано такі праці: «Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях», «Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз», «Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства» та ін.

Вчені Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України видали монографії «Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи», «Польсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення», «Угорсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення», «Білорусько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення», «Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор».

У Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» опубліковано монографії «Проблема історичної пам'яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945–2015 рр.)», «Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору», «Війни історичної пам'яті: «never more» чи «если надо — повторим»? (начерки

історичної політики Росії)», «Україна — Росія: на рубежі геополітичного розлому» та ін.

Нині історики Академії успішно реалізують актуальний науковий проєкт «Російсько-українська війна 2014–2022 років», маючи глибоку впевненість у тому, що перемога України позбавить необхідності розширювати його хронологічні рамки. Запорукою цього є успішні дії ЗСУ, героїзм наших воїнів, потужна підтримка світової спільноти.

Великий евристичний та інформаційний потенціал виявив багатотомний проєкт «Енциклопедія сучасної України», який репрезентовано у паперовому та електронному форматах.

Правознавці НАН України активно працюють над проблемами наукового і методичного забезпечення реформування правової бази в контексті викликів, породжених російською збройною агресією, серед яких — дія воєнного стану, правовий режим війни, розслідування злочинів російських окупантів, правовий нігілізм відверто анексіоністських місцевих «референдумів».

Отже, війна, розв'язана Росією проти України, має історичні, правові, соціальні, моральні та цивілізаційні виміри. Саме на їх дослідження мають бути орієнтовані подальші студії українських вчених-гуманітаріїв.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача відділу політичних інститутів і процесів Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України члена-кореспондента НАН України **Галини Іванівни Зеленько**, присвячену проблемам національного відродження України у повоєнний період (стенограму див. на с. 35).

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. нівелювало ті соціально-політичні розмежування, які завжди породжували в Україні кризу ідентичності. Трагічні реалії війни сприяли прискоренню формування серед українців певних монадних спільностей, згуртованих навколо таких стійких ідеологем, як сильна нація, сильна держава, єдина державна мова, спільний ворог, захист через інте-

грацію до ЄС та НАТО. Такі результати можна вважати порівняно стійким трендом, оскільки українське суспільство демонструє їх уже восьмий рік поспіль.

Водночас у повоєнній Україні залишаються проблеми системного характеру, які стосуються інституційної спроможності держави, хоча війна продемонструвала, що державні інститути виявилися значно стійкішими, ніж багатом м здавалося. Причини такого успіху потрібно дослідити, публічно зафіксувати і зробити базою для подальшого розвитку та зміцнення цих інститутів. Розбудова інституційної спроможності держави є одним з основних пунктів Національної програми відновлення України, і логічно, якщо НАН України здійснюватиме наукове забезпечення цього процесу.

Науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України ґрунтовно аналізують питання політичного розвитку України. Розглядають проблеми, пов'язані з вибором загального стратегічного курсу держави, трансформацією суспільно-політичного устрою, етнополітичною і духовною еволюцією українського соціуму. Особливу увагу приділено аналізу специфіки системи державного управління, регіональних практик функціонування політичного режиму, характеру громадянського суспільства, політичної культури та політичної свідомості громадян, ролі фінансово-промислових груп у політичних процесах. Досліджено особливості та етапи процесу становлення й розвитку політичних партій в Україні. Аналізується динаміка України у світових рейтингах демократії та формулюються рекомендації щодо шляхів зміцнення демократії в Україні. Вчені Інституту зосереджують свою увагу на проблемі залежності між характером політичного правління і соціально-економічним становищем. У фокусі досліджень перебуває ключове питання про рівень суспільної відповідальності правлячого класу країни і його основних сегментів.

Опубліковано монографії «Цивілізаційна ідентичність українства», «Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми», «Зміни політичних режимів і перспективи

зміцнення демократії в Україні», «Відповідальна політика в сучасній Україні: ілюзії та реалії», «Тридцять років української багатопартійності (кінець 1990 — початок 2020 рр.)», «Східна Європа після 1989 року: між ослабленим авторитаризмом та неконсолідованою демократією», «Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства» та ін.

Українському суспільству притаманна багатоманітність і здатність до самоорганізації. Ці якості є підставою для розвитку в Україні консолідаційної демократії, побудованої на залученні, а не виключенні, різних спільнот до вироблення державної політики з метою інтеграції України у глобальний контекст. Перед установами НАН України соціогуманітарного профілю стоїть завдання зосередити зусилля на дослідженнях, спрямованих на точну діагностику стану українського суспільства, які враховуватимуть усі проблеми, що неминуче постануть перед державою в умовах війни і швидкого повоєнного відновлення.

* * *

Потім про роботу установ Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України, які розташовані у районах проведення активних бойових дій, доповів голова Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України, генеральний директор Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України академік НАН України **Володимир Петрович Семиноженко** (стенограму див. на с. 42).

Він розповів, що президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній та віцепрезидент НАН України, в.о. головного вченого секретаря НАН України академік НАН України В.Л. Богданов 18–19 серпня 2022 р. з робочим візитом відвідали установи Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України у Харкові та на місці ознайомилися зі станом справ. Від початку широкомасштабної воєнної агресії РФ проти України Харків практично щодня зазнає нищівних ракетних та артилерійських ударів. В установах центру зруйновано та пошкоджено десятки

Виступ академіка НАН України Володимира Петровича Семиноженка

будівель, різною мірою постраждали близько 70 % об'єктів, що становлять національне надбання.

Однак, незважаючи на бойові дії і близькість фронту, більшість установ центру продовжують наукові дослідження, виконання державного замовлення та господарських договорів, зокрема для потреб національної безпеки та оборони України, роблять усе можливе для збереження кадрового потенціалу, намагаються відновлювати пошкоджену інфраструктуру.

Делегація Президії НАН України відвідала такі установи Академії, як Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів», Інститут радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова, Радіоастрономічний інститут, Інститут проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного, провела зустрічі з головою Харківської обласної військової адміністрації Олегом Синегубовим, ректором Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Тетяною Кагановською, з колективами наукових установ і підприємств та працівниками закладів вищої освіти Харкова.

Більш детально про свої установи розповіли генеральний директор ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» академік НАН України М.Ф. Шульга; директор Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України академік НАН України

А.В. Русанов; директор Радіоастрономічного інституту НАН України член-кореспондент НАН України В.В. Захаренко. Підсумки обговорення питання підбив у своєму виступі президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній (стенограму див. на с. 50).

Президія НАН України відзначила мужність і відданість своїй справі науковців харківського регіону, високо оцінила їх зусилля з виконання комплексу завдань, що стоять перед академічними установами та організаціями, і підкреслила, що ситуація у Харківській, Миколаївській, Сумській та Дніпропетровській областях, які перебувають у зоні активних бойових дій, потребує підвищеної уваги з боку НАН України, а також прийняття невідкладних рішень щодо особливого підходу до наукових установ цих регіонів і життя необхідних заходів для збереження кадрового, наукового, науково-технічного та освітянського потенціалу.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- внесли зміни до постанови Президії НАН України від 10.08.2022 № 235 «Про припинення Державної установи «Відділення гідроакустики Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України»;
- погодили зміни до постанови Президії НАН України від 23.02.2022 № 70 «Про встановлення розміру премій НАН України за підсумками конкурсів 2021 р.»;
- підтримали створення в Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» Центру з дослідження проблем міжнародної безпеки як міждисциплінарного наукового підрозділу цієї установи;
- затвердили в новій редакції Порядок проведення конкурсу на здобуття стипендій Президента України для молодих вчених, а також нову редакцію Положення про стипендії Національної академії наук України для молодих вчених;
- заслухали інформацію про особливості роботи організацій НАН України в опалювальний сезон 2022–2023 рр.

Призначено:

- доктора технічних наук **Сініцина Ігоря Петровича** на посаду директора Інституту програмних систем НАН України.

Затверджено:

- доктора медичних наук **Печиборща В'ячеслава Петровича** на посаді вченого секретаря Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України».

Погоджено призначення:

- доктора технічних наук **Зберовського Василя Владиславовича** на посаду завідувача відділу проблем технологій підземної розробки вугільних родовищ Інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- директора Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України академіка НАН України **Пехньо Василя Івановича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога, вагомі творчі здобутки в розробленні технологій створення ефективних сполук адресної дії та їх впровадженні, особистий внесок в організацію і розвиток наукових досліджень в Інституті;

- провідного наукового співробітника Інституту фізики НАН України доктора фізико-математичних наук **Шендеровського Василя Андрійовича** за багаторічну плідну наукову і педагогічну працю, вагомі творчі здобутки у розвитку досліджень транспортних процесів у напівпровідникових структурах та особистий внесок у популяризацію досягнень українських вчених у галузі фізики.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- академіка-секретаря Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академіка НАН України **Шульгу Миколу Федоровича** за багатолітню плідну працю вченого, педагога і організатора наукових досліджень у галузі фізики високих енергій та значний особистий внесок у забезпечення безперервної роботи центру в умовах воєнного стану, виконання надзвичайних для безпеки нашої держави завдань;

- співробітників Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» — фотографа відділу науково-технічної інформації **Березу-Харлову Ларису Михайлівну**; головного інженера Науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» **Зігунова Володимира Володимировича**; заступника начальника відділення безпеки та міжнародних зв'язків **Кузнецову Тамару Юхимівну**; начальника відділу науково-технічної інформації **Куріла Юрія Петровича**; заступника директора з виробничої

роботи Інженерно-енергетичного комплексу **Леонova Олександра Миколайовича** — за вагомих особистий внесок у забезпечення збереження наукової інфраструктури установи, продовження проведення наукових досліджень, виконання державного замовлення та господарських договорів, мужність і відданість своїй справі.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- директора Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України члена-кореспондента НАН України **Блюсса Бориса Олександровича** за багатолітню плідну працю вченого і організатора наукових досліджень, активне сприяння інтеграції освіти, науки і промисловості в регіоні та вагомі здобутки у підготовці висококваліфікованих наукових кадрів — фахівців у галузі геомеханіки;

- професора кафедри Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара доктора фізико-математичних наук **Гомана Олега Гавриловича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та вагомих особистий внесок у підготовку наукових кадрів у галузі аерогідромеханіки.

Подякою НАН України відзначено:

- співробітників Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України — ученого секретаря кандидата біологічних наук **Андрієнко Олену Володимирівну**; завідувача меморіального музею-садиби Д.К. Заболотного **Ганнущенко Катерину Степанівну**; ветерана інституту, доктора біологічних наук **Жданову Неллі Миколаївну**; завідувача відділу доктора біологічних наук **Курдиша Івана Кириловича**; завідувача лабораторії члена-кореспондента НАН України **Мацелюха Богдана Павловича**; завідувача наукової бібліотеки **Сердюк Світлану Михайлівну** — за багаторічну сумлінну плідну працю, вагомі трудові здобутки та особистий внесок у розвиток фундаментальних і прикладних наукових досліджень з фізіології, генетики й екології різноманітних мікроорганізмів;

- співробітників Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» — лаборанта фізичної лабораторії діагностики плазми Інституту фізики плазми **Бирку Володимира Івановича**; начальника служби експлуатації технологічних систем Науково-дослідницького комплексу «Прискорювальні ядерні системи» **Бихуна Олександра Володимировича**; заступника начальника відділу, головного механіка Інженерно-енергетичного комплексу **Виходцева Олексія Федоровича**; директора Науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» кандидата фізико-математичних наук **Красноруцького Володимира Семеновича**; контролера відділу забезпечення про-

пускного та внутрішньооб'єктного режиму **Потапову Тетяну Анатоліївну**; начальника групи підтримання безперервного функціонування пультів фізичного захисту **Руденка Володимира Юрійовича**; коменданта Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства і технологій **Савченка Миколу Івановича**; слюсаря аварійно-відновлювальних робіт 6-го розряду відділу головного механіка **Торхова Артема Валерійовича** — за вагомих особистий внесок у забезпечення збереження наукової інфраструктури установи, продовження проведення наукових досліджень, виконання державного замовлення та господарських договорів, мужність і відданість своїй справі.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- співробітників Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» — начальника лабораторії проектування активної зони Науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» **Жукова Олександра Івановича**; інженера-дослідника I категорії науково-дослідної лабораторії радіаційних досліджень і охорони навколишнього середовища

Кантемірова Андрія Володимировича; інженера II категорії Науково-дослідницького комплексу «Прискорювально-ядерні системи» **Подорожкіна Віталія Миколайовича**; заступника головного інженера з експлуатації ядерної установки Науково-дослідницького комплексу «Прискорювально-ядерні системи» **Рідозуба Володимира Миколайовича**; начальника відділу забезпечення управління та експлуатації комплексу інженерно-технічних засобів фізичного захисту **Савченка Андрія Миколайовича**; провідного інженера-дослідника науково-дослідного сектору розробки та випробувань ядерних та конструкційних матеріалів Науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» **Семенова Анатолія Кузьмича**; відповідально-го секретаря редакції наукового журналу «Питання атомної науки та техніки» **Сітнянську Тетяну Володимирівну** — за вагомих особистий внесок у забезпечення збереження наукової інфраструктури установи, продовження проведення наукових досліджень, виконання державного замовлення та господарських договорів, мужність і відданість своїй справі.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик